

Alvastra påbyggnad, en rituell samlingsplats?

Växjö 2019-01-20

Arkeologi III:2AE30E-30Hp

Institutionen för Kulturvetenskaper

Handledare: Peter Skoglund

Författare: Andreas Ohlsson

Sammanfattning

Detta examensarbete handlar om Alvastra påbyggnad som ligger i Östergötland. Syftet var att undersöka om Alvastra påbyggnad hade en funktion som en rituell samlingsplats för människorna som levde där under neolitikum 4000–1700 f.Kr.

Den teoretiska utgångspunkten är begreppet ritual i förhållande till Alvastra påbyggnad.

Metoden som används under examensarbetet är att med hjälp av litteratur diskutera fynden som påträffats i Alvastra påbyggnad och undersöka vilka av dessa som hanterats på ett annorlunda sätt vilket kan indikera rituella ceremonier.

I uppsatsen diskuteras bland annat Otto Frödin som var den första som grävde vid påbyggnaden och Mats. P Malmer samt Hans Browall som har skrivit mycket om påbyggnaden och sammanställt resultaten från utgrävningarna. I analysen diskuteras följande fynd: människoben, djurben, bärnstensföremål, flintobjekt, keramik, härdar, hasselnötter, äpplen, sädeskorn, dubbeleggade yxor samt hur de har tolkats i relation till eventuella ritualer vid påbyggnaden.

Resultatet tyder på att flera av föremålen kan tolkas som att de har varit en del av rituella ceremonier med påbyggnaden.

I diskussionen jämförs sedan fynden i påbyggnaden med liknande träkonstruktioner och palissader i Malmöområdet under samma period som kan ha haft liknande funktioner när det kommer till ritualer.

Min slutsats blev att utifrån föremålen som jag undersöktes kan Alvastra påbyggnad ha haft en funktion som rituell samlingsplats.

Abstract

Alvastra påbyggnad, en rituell samlingsplats?

Alvastra pile dwelling, a ritual gathering place?

Abstract

The aim of this essay is to examine whether or not Alvastra pile dwelling in Östergötland, Sweden was used as a rituell gathering place for people living here during the prehistoric time that is referred to as neolitikum 4000-1700 B.C. This analysis is done by examining the objects that were discovered during the excavations in 1909-1930 and 1976-1980 and by comparing Alvastra pile dwelling to other similar places in Sweden and enclosures called pallsades during this period. The conclusion is that there are objects that can be interpreted to have been part in ritual contexts in connection to Alvastra pile dwelling and thus the place could have functioned as a ritual gathering place during this period.

Keywords: Alvastra, Östergötland, dwelling, ritual, neolitikum, enclosures, pallsad

Förord

Inspirationen till detta examensarbete kommer från den kunskap jag har anskaffat mig från programmet *Kulturarv i samtid och framtid med inriktning Arkeologi 180 poäng*. Intresset för Alvastra kom till redan en kurs om stenåldern vilket var en del av programmet medan ritualer i olika sammanhang är någonting som alltid har varit av intresse i mitt liv. När möjligheten dök upp att kombinera ritualer med Alvastra tog jag tillfället i akt att kombinera dessa två ovanstående ämnen för att fördjupa mig ytterligare och därav få bredare kunskap inom ämnet.

Olyckligtvis har det i mitt privata liv, varit relativt stressigt under denna tid. Saker som jag inte har kunnat påverka har gjort att skapandet av denna uppsats, framför allt hur mycket tid som lagts, blivit mindre än vad jag först tänkte mig.

Jag vill tacka min handledare Peter Skoglund som handlett mig under denna process för att få en så tydlig och strukturerad uppsats som möjligt, samt med granskade ögon sett saker som jag inte har tänkt på vilket också har gjort denna uppsats bättre.

Innehållsförteckning

1. Introduktion.....	1
1.1 Bakgrund.....	1
1.2 Syfte.....	1
1.3 Frågeställningar.....	2
1.4 Avgränsningar.....	2
2. Teori.....	3
2.1 Centrala begrepp.....	3
2.2 Teoretisk diskussion.....	3-7
3. Tidigare forskning.....	8-10
4. Metod.....	11
4.1 Urval.....	11
4.2 Källkritik.....	11-12
5. Analys.....	13-19
6. Resultat.....	20-21
7. Diskussion och Tolkning.....	22-29
8. Slutsatser.....	30
9. Referenser.....	31
9.1 Litteratur.....	31-32

1. Introduktion

Bakgrunden till mitt arbete är fascination för stenåldern, i detta fall den yngre perioden neolitikum 4000–1700 f.kr i Norden. Desto längre bak i tiden vi kommer desto svårare blir det att tolka hur samhällena var organiserade, vilket gör denna period ännu mera spännande. Källorna som finns tillgängliga är fåtaliga eftersom människorna som levde inte skrev ner någonting i form av text, utan allt som finns att utgå ifrån är olika former av lämningar och fynd. Dessa tolkas sedan beroende på i vilken kontext saker och ting påträffats. En form av lämningar som förekom under neolitikum är vad som kallas för pålbyggnader byggda i trä. Den enda pålbyggnaden i Sverige som har påträffats är Alvastra pålbyggnad.

1.1 Bakgrund

Alvastra pålbyggnad ligger i Östergötland nära sjön Vättern. I den nordostliga riktningen av pålbyggnaden ligger sjön Tåken belägen i Dags mosse, vilket förr i tiden var en vik av Tåkern.

Själva pålbyggnaden som ligger i Dags mosse består egentligen av två avdelningar, en östlig samt en västlig. Avdelningarna möter varandra längs en gräns som är markerade av tvärliggade stockar. Dessa i sin tur bildar en yttre gräns för den östliga samt den västliga avdelningen. Golvet i själva anläggningen brukar uppskattas till 1000 kvadratmeter och består av stockar som ligger horisontellt och vertikalt. Golvet vilar sedan på ca 900 kraftiga stolpar. Ungefär 800 kvadratmeter av ytan har undersökts arkeologiskt under åren 1908-1919, 1928-1930 samt 1976–1980. För att nå själva pålbyggnaden byggdes en ramp som utgick ifrån fastlandet till den östra sidan av byggnaden, rampen fortsatte sedan igenom hela pålbyggnaden från söder till norr. På båda sidorna av denna ramp fanns mindre hus eller rum. Sammanlagt har 17 rum identifierats och de har yta som i genomsnitt är 20 kvadratmeter. Själva pålbyggnaden har daterats till 3350–2750 f.kr (Larsson 2012, s. 139–140; Browall 2016, s. 9).

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att diskutera Alvastras pålbyggnad och dess relation till samtida ritualer, även vilken roll den spelade i det neolitiska samhället.

1.3 Frågeställningar

Frågan som denna uppsats ska besvara är:

Var Alvastra påbyggnad en rituell samlingsplats?

1.4 Avgränsningar

På grund av begränsad tid måste jag avgränsa mig om vad jag ska skriva om och även hur mycket jag kan skriva. Det har gjorts tolkningar av påbyggnadens konstruktion samt dess relation till aktiviteter under denna period. Detta är någonting som jag inte kommer lägga stor fokus på. Som nämndes i introduktionen kommer fokus ligga på påbyggnaden och fynden som har hittats samt deras förhållande till ritualer.

I diskussionsdelen jämförs sedan dessa fynd samt påbyggnaden med pallisadanläggningar och två träkonstruktioner som påminner om Alvastra påbyggnad. Dessa återfinns i Skåne och Danmark.

De anläggningar som kommer jämföras med Alvastra påbyggnad är Hindby mosse i Malmö, den användes från senneolitikum in i bronsåldern, även Näbbe mosse i sydöstra Skåne som också den är från neolitikum. De pallisadanläggningar som tas upp är Bunkeflostrand, Hyllie samt Bunkeflo. Dessa har undersökts i Malmö området och dateras till mellanneolitikum. En jämförelse kommer även göras med Sarupanläggningar som ligger på Ön Fyn i Danmark, även dessa dateras till neolitikum.

2. Teori

Den teoretiska utgångspunkten i arbetet är ritual och hur det kan ha använts i förhållande till Alvastra påbyggnad.

2.1 Centrala begrepp

Det kan vara läge att förklara vad som kännetecknar palissader och påbyggnad. En *palissadanläggning* kan variera i yta mellan 2–6 hektar och omges av stolpar som är nedsatta i stolphål nära varandra, men det förekommer också varianter där stolphålen är mera utspridda och omger en hel yta där lera använts för att fylla ut mellanrummen vid stolparna. Själva palissaden kan vara en inhägnad för sig, i vissa fall även inkorporerad med omgivande natur som att en flod har runnit igenom. Palissader kan ha varit byggda som tillfälliga eller permanenta anläggningar (Svensson 2004, s. 226–227). Brink nämner att en palissad inte behöver ha varit helt sluten (Brink 2009, s. 32).

Begreppet påbyggnad avser ofta en byggnadskonstruktion som förekommer i byar från neolitikum i Centraleuropa. Det är hus uppförda på pålar ute i vattnet. Detta stämmer dock inte in på Alvastra eftersom det är en plattform och inga hus liknande dem i Centraleuropa har återfunnits här. Alvastra Påbyggnad tillskrivs ändå till denna definition eftersom plattformen är uppbyggd på pålar (Frödin 1910, s. 38).

Forskning under senare tid har visat att påbyggnader från neolitisk tid till bronsåldern kan vara anlagda på marken invid en sjöstrand eller på ytan av mosse. Påbyggnaderna kunde också bestå av stockar liggande horisontellt i form av ett golv eller plattform (Browall 1986, s. 4).

2.2 Teoretisk diskussion

Eftersom min teori kommer utgå från ritualer är det värt att nämna några författare som har skrivit om detta och som jag tar upp i min teoretiska diskussion. Forskare som skrivit om ritualer är Åsa Berggren (2010). *Med kärret som källa*, Per Karsten (1994). *Att kasta yxan i sjön*. Ewa Stensköld (2004) *Att berätta en senneolitikisk historia* samt Michael Winkelman, (2008) *Cross Cultural and Biogenetic Perspectives on the Origin of Shamanism*.

Ett problem med ritualer som Berggren diskuterar är att många forskare har gjort en distinkt skillnad mellan tanke och handling där tanken har

prioriterats. Problemet med detta blir att forskare studerar sina egna tankar istället för den förhistoriska kontexten. Berggren vill göra gällande att ur ett arkeologiskt perspektiv borde ritulkategorin inte tas för given. Utifrån det materialet som finns tillgängligt menar Berggren ska vi inte vaska fram vad som kan tänkas vara spår av ritualer, utan vi ska istället närmar oss fynd genom att handlingen att deponera föremål är startpunkten. Vi ska därför sätta handlingen i främsta rummet, den fysiska, praktiska samt kroppsliga, utan att ta en viss kategorisering för given. Berggren vill i stället utgå ifrån antagandet att det arkeologiska materialet är resultatet av handlingar och dessa visar hur samhället såg ut som människorna var del av. Vad gjorde dessa människor, vilka var de, även vilka grupperingar existerade det i samhället? Därför framhäver hon *handlingsteorin*, de resonemang som ingår i teorin handlar om förhållandet mellan samhälle och individ, där handlingar ska betraktas dynamiskt, dialektiskt och som genererande än representerande (Berggren 2010, s. 104–105).

Handlingsteori hade sin grund i antropologin under 1970-talet och tog sin utgångspunkt i hur människor fungerar strategiskt i sitt kulturskapande. En annan teori som är likvärdig som också brukar nämnas i samband med den handlingsteoretiska är *Agency theory*, som utgår ifrån Anthony Giddens strukturteori vilket har fått stor uppmärksamhet i arkeologin där båda teorier har samma inriktning (Berggren 2010, s. 105,113).

När det kommer till tolkningar av deponerade föremål visar Berggren hur man utifrån handlingsteorin kan se tolkningar som öppnar upp för olika kategorisering av handlingar. Handlingar lämnar spår i arkeologiskt material och speglar det samhälle som individer är en del av. Det leder till diskussioner gällande handlingar som kan vara specifika som deponering av föremål, handlingarnas roll i samhället samt hur handlingar kategoriseras. Vilket innebär att ett deponerat föremål kan ses som resultat av handlingar som har haft en strukturerande effekt på samhället och människorna som finns där vare sig en person väljer att kategorisera dem som rituella eller inte (Berggren 2010, s. 105,113).

När det kommer till ritual har Stensköld utgångspunkten att se dessa som olika strukturella nivåer. Framför att handlingar som i varierande grad härstammar från en rituell praktik, så att vardagliga handlingar som tidigare har tolkats som styrda av ekonomiska eller praktiska skäl är i grunden en form av ritualiserade handlingar. Med detta menar Stensköld att även vardagliga handlingar som att ta på sig sina kläder på morgonen (eget exempel) styrs av ett rituellt tänkande. Det rituella har ett antal regler och är repetitiv i sin karaktär. Vi människor uppfattar verkligheten genom denna rituella praktiken (Stensköld 2004, s. 130–133).

Till skillnad från Berggren och Stensköld har Karsten ett mer traditionellt synsätt att diskutera ritual, offer och hur det kan ses utifrån olika arkeologers tanke sätt. Han vill göra gällande att depåfynd eller enkelfynd som hittas i samband med platser oftast har fått en sakral eller profan förklaring. Sakral betyder att fynden tolkas vara en del av ritualer och offer samt är förknippade med religiösa ändamål. Medan profan innebär fynd som inte

tillhör den religiösa sfären. Dock kan de ha ingått i andra former av ritualer som inte hade religiösa inslag. Detta har gett upphov menar Karsten till att fynden har fått dubbeltydig natur som har haft en förlamande inverkan när det kommer till forskning på grund av att den har fungerat som en återvändsgränd (Karsten 1994, s. 18–22).

Problemet har varit inte så mycket om det är sakralt eller profant utan mera konsekvenserna av de olika modellerna. Om det tolkas ligga profana orsaker bakom en nedläggelse av depåer och dessa tolkas som skattfynd, bör frågan som ställs vara varför behovet att undangömma något föremål har haft så stor betydelse (Karsten 1994, s. 18–22).

Karsten diskuterar även om föremål kan ses som medvetna deponeringar eller tappade föremål. Om det är profana eller sakrala nedläggelser eller om det kan tolkas som en blandning av båda. Det skulle också kunna tänkas att det förekommit religiösa och rituella arrangemang då det kommer till föremål i skattgömmor eller varulager. Att placera föremålen på ett specifikt sätt kan var ett sätt att magiskt skydda föremålen från att upptäckas (Karsten 1994, s. 18–22).

I den religionsvetenskapliga litteraturen som nämns i Karstens avhandling lägger han fram några grundläggande drag när det kommer till det religiösa beteendet, som får betydelse för en fungerande arkeologisk definition när det kommer till neolitiska offerfynd (Karsten 1994, s. 24–25).

Religionsfenomologi har målsättningen att studera religionens olika former. Den klassificerar och undersöker de riter, föreställningar, myttraditioner samt de element som existerar inom religioner. Ytterligare en inriktning är religionsarkelogen där undersökningar handlar om kulturella uttrycksformer som speglar den rådande naturmiljön, och har oftast tillämpats på så kallade lågteknologiska samhällen. Här går det att se likartade religiösa grundmönster, när det kommer till naturbetingelser och tekniska förutsättningar. Då det kommer till arkeologiska sammanhang läggs det stor betydelse vid den starka kopplingen som existera mellan naturtyp samt kulturnivå och därmed de religiösa grunddragen. Eftersom naturtyp och kulturnivå växlar mellan tidpunkter och platser går det att dra paralleller mellan nutida religiösa företeelser och forntida samhällen (Karsten 1994, s. 24–25).

Begrepp som existerar i alla religioner enligt Karsten är offer, kult samt rit. Ordet offer härstammar från latinets *sacrificium* = *sacer*, vilket betyder helig och *facere* = att göra. Att offra kommer av latinets *offere* vilket betyder att presentera. Ritual och rit är från latinets *ritus*. Där rit är den heliga handlingen och ritual handlar mer om regler för den heliga handlingen. Man brukar skilja i den anglosaxiska litteraturen mellan begreppen *offering* och *sacrifice*. *Offering* har att göra med varje akt där en gåva ges till ett övernaturligt väsen där *sacrifice* är ett offer som följs av ett rituellt dödande av objektet som offras. *Sacrifice* är då ett levande offer som människa, djur eller växt där man genom handlingen låter offret övergå från ett tillstånd till ett annat, medan en artefakt ska ses när det kommer till handlingen neutralt vilket ska då klassificeras som *offering* (Karsten 1994, s. 24–25).

Karsten tar upp exempel av ett arbete från en annan forskare som heter van Barren där analyser av offer gjorts och menar att det handlar om ett komplext fenomen som har fyra grundformer. Första skulle då vara *gåvan* som är ett överlämnande av något från människan som är betydelsefullt till en högre makt. Det andra är *försakelse* som är ett uttryck att människan på ett medvetet sätt avstår från någonting värdefullt i tron om att avståendet i sig har en positiv funktion. Den tredje är *återupprepning av ett primitivt skeende*, som i vissa religiösa system innebär att det som offras baseras på fundamentala händelser i tidens begynnelse vilket måste upprepas. Det fjärde är *sakramentet* som är en symbolisk helgelse av livet och jorden (Karsten 1994, s. 25–28).

Ett annat sätt att se på ritualer samt hur det kan beskrivas är av Winkelman. Han menar att ritualer är biogenetiskt betingat fast han drar kopplingar till shamanismen bör det ändå ses som något universellt. Han vill göra gällande att strukturer samt funktioner som förekommer när det gäller ritualer som finns hos människor även existerar hos ryggradsdjur. Ritualer är då en del av vår natur som fungerar likt en mekanism för kommunikation och att rituella beteenden signalerar beredskap för former av sociala beteenden. Liknande ritualer återfinns hos djur med formella uppträdanden vilket fungera som signaler för olika sociala funktioner (Winkelman 2008, s. 46).

Dessa genetiska beteenden ger information som leder till olika former av interaktion och koordinerade beteenden hos individer, samt att ritualer som förekommer hos djur underlättar flödet av informationen genom att föra samman enskilda individers beteenden till mönster. Ritualer kännetecknas således som en evolutionär gammal kanal av kommunikation som orsakas av biologiska funktioner som integration, synkronisering och justering hos människan och andra ryggradsdjur (Winkelman 2008, s. 46).

Ritualer ses också ur ett perspektiv som syftar på att förhindra kriser som kan uppstå i det sociala livet. Detta är något som Turner skriver om när han levde med Ndembu stammen i Afrika då observerade han ett samband mellan ritualer och sociala konflikter hos människorna som levde i dessa byar (Turner 1968, s. 10).

Sammanfattningsvis kan sägas att ritualer kan ses som en del av vår biologi, att vi därför kan dra paralleller från hur vårt tänkande är i dag och applicera detta på dåtida människor. Kännetecknande för ritualer är att de använts för att hålla ihop en grupp eller samhällen samt för att förhindra kriser, även att de är repetitiva och kännetecknas av regler.

Vad som är viktigt för mig i denna uppsats är att ha ett öppet sinne när det kommer till ritualer och hur det kan tolkas. Trots detta har alla människor en form av tankegrund. Här ansluter jag mig till Berggrens handlingsteoretiska perspektiv vilket visar hur handlingar bidrar till att bygga upp olika strukturer. Exempelvis kan ett deponerat föremål ses som ett resultat av handlingar som haft en strukturerande effekt på samhället och människorna

som finns där vare sig en person väljer att kategorisera dem som rituella eller inte.

Det handlingsteoretiska perspektivet att studera hur olika handlingar skapat mönster i det arkeologiska materialet blir min utgångspunkt i analysen och tolkningen av Alvastra påbyggnad som rituell plats

3. Tidigare forskning

Den första som började forska om Alvastra pålbyggnad var Otto Frödin som genomförde utgrävningar vid pålbyggnaden 1908–20 och 1928–30, de sista åren fungerade Frödin enbart som projektledare. Frödin tolkade pålbyggnaden som en försvarsanläggning. Undersökningen från 1908–1920 gällde framgrävningen av trä och stenkonstruktioner samt föremålsfynd. Forskningsprojektets tanke var att det skulle vara tvärvetenskapligt där forskare med botaniska, pollenanalytiska, zoologiska och petrografiska kompetenser skulle delta (Malmer 1978, s. 149–150)

Sedan dröjde det ända till januari 1976 då det togs ett nytt steg mot slutförandet av forskningsprojektet Alvastra pålbyggnad med bildandet av en projektkommitté, där ordförande var riksantikvarie Roland Pålsson som tog hjälp med en rad specialister inom vissa områden som osteologer, kvartärbiologer och geologer. Forskningsprojektets syfte var att fynden från Alvastra pålbyggnad skulle bli tillgängliga för framtida forskning, med hjälp av det mångsidiga materialet skulle man studera sociala, teknologiska och ekonomiska funktioner hos en jordbruks by från stenålder (Malmer 1978, s. 150–151).

Den litteratur som har undersökts gällande forskningen kring Alvastra pålbyggnad baseras framför allt på Otto Frödins samt Mats P Malmers forskning kring Alvastra pålbyggnad.

Sammanställningen av deras forskning tas upp i (Browalls bok från 1986) och det som redovisas nedanför är hämtat från boken. Alvastra som är unik i sitt slag som ensam fornlämning har lett till att tolkningsmetodiken har ställts på sin spets. I studiet av pålbyggnaden har det ställts centrala frågor som har att göra med pålbyggnadens konstruktion, funktion och användning. Det görs en skillnad mellan funktion och användning. ”Användning” har med verksamheter som förekommit i anläggningen, medan funktion refererar till pålbyggnadens och verksamheternas uppgift i samhället till den dåtida kulturprocessen. Konstruktion har att göra med byggnadens arkitektoniska samt tekniska utförande (Browall 1986, s. 28). Nedan redogör jag mer för Frödins och Malmers tolkningsförslag.

Frödins tolkningsförslag:

Som nämndes ovan tolkade Frödin konstruktionen som en försvarsanläggning samt lämningar efter ett hus (Frödin 1910, s. 38). Stockarna som låg tätt intill varandra utgjorde golvet i huset, och små pålar som stod upp skulle därmed uppburit ett tak. Denna tolkning verkar dock ha övergivits mer allt eftersom utgrävningen pågick från 1909–1930 av Frödin, och att övertygelsen blev att golvstockarna saknat hus och att golvet redan från början hade vilat på markytan. Frödin baserade detta på spår av redskapstillverkning samt matberedning och att platsen var otillgänglig i källmyren (Browall 1986, s. 28–29)

Frödin tänkte sig att den var ett gränsområde för två kulturer trattbägarkultur och gropkeramisk kultur. Denna tolkning baserades på förekomsten av dubbeleggiga skafthålsyxor, spånspetsar samt en påträffad bärnstenspärla som hade formen av nämnda yxtyp. Fynden kan kopplas ihop med den åkerbrukande och boskapsskötande trattbägarkulturen. Säter-boplatsen vid Bråviken ca 12 mil

österut var en befolkning av jägare och fiskare, att det förekom en form av utbyte mellan grupperna, menade Frödin framgick av keramik skärvor som förknippades med gropkeramiska kulturen som påträffats i påbyggnaden (Browall 1986, s. 28–29).

Det ska dock tillägas att Frödin var öppen för att andra verksamheter förekommit i samband med påbyggnaden för över hela utgrävningsområdet hade det påträffats människoben regelbundet, exempelvis påträffades ett kranium som uppvisade spår av avsiktlig borttagande av en hårklädd huvudsvål. Detta fick Frödin att öppna upp möjligheten för att de döda hade jordats uppe på fast mark eller sänkts ner i träsket och tanken på att någon form av ritual hade förekommit i påbyggnaden hade väckts. Dock verkar Frödin ha varit den enda forskare som påstått att påbyggnaden skulle ha tillhört trattbägarkulturen. Andra forskare har snarare satt påbyggnaden i samband med gropkeramisk kultur (Browall 1986, s. 28–29).

Malmers tolkning:

Malmer har i sin tolkning beskrivit påbyggnadens trä och stenkonstruktioner dock är det användningen och funktionen av den som han främst lägger fokus på. Vid 1976–1980 års utgrävningar kunde det observeras att fynden av människoben som påträffades i påbyggnadens kulturskick låg i ett relativt högt läge, vilket Malmer såg som att de hade tillhört påbyggnadens sista fasen. Påbyggnaden ansågs då tjäna ett annat syfte än en plats för de döda. Att påbyggnaden skulle varit en försvarsanläggning ansåg Malmer inte sannolikt eftersom placeringen var så låg i förhållande till landskapet runt om, samt att då anläggningens läge i frodig vegetation kunde lätt hamna i brand under torra perioder samt att påraderna var för glest satt och stod för grunt (Browall 1986, s. 30).

Påbyggnaden enligt Malmer kan inte haft funktionen som en stenåldersboplats även om man har bott i anläggningen, för under vintern hade kylan samt fuktigheten varit alltför påträngande och kan därför bara ha använts sommartid. En befolkning som ägnar sig åt jakt, fiske och jordbruk bör inte heller detta varit en fördel under sommarvistelse på grund av källmyren som inte hade några praktiska fördelar. Materialet som påträffades tycker Malmer inte ger några klara indikationer på redskapstillverkning. Flera fyndomständigheter verkar tyda på att matvaror och redskap har blivit offrade till högre makter, påbyggnaden har därför inte varit praktiskt att bo i utan har använts för ideologiska och sociala syften. Malmer ställer även upp negativa och positiva förhållande gällande påbyggnaden:

Negativa aspekter:

- Alvastra påbyggnad är inte försvarbar
- Det är inte möjligt att leva där året runt.
- Det är inte praktiskt att bo där ens under sommaren, vilket uppenbarligen var vad man gjorde.
- Det finns inga spår av praktiskt arbete, fränsett matlagning och konstruerandet av själva påbyggnaden.

Positiva aspekter:

- . Pålbyggnaden är ett gemensamt byggnadsföretag för en välmående bondebefolkning med jakt och fiske som förträffliga binärningar.
- . Det finns många härdar och rester av ett rikt och festligt ätande.
- . Det finns klara spår av offer till högre makter, både dyrbara och mindre dyrbara föremål, och dessutom avsiktlig bränning av födoämnen.
- . Åtminstone under sin sista tid var pålbyggnaden en plats för den döda.

Detta leder till att Malmer tolkar pålbyggnaden bland annat som samlingsplats för intagande av rikliga och festliga måltider också som en plats där människor har offrats till högre makter. I ett avseende såg Malmer att pålbyggnaden till viss del kunde jämföras med så kallade Sarup typ anläggningar (Browall 1986, s. 30–31).

Under senare år har det undersökts ytterligare pallisadanläggningar i Skåne (Brink 2009). Jämförelsen mellan Alvastra, Sarup samt skånska anläggningar är någonting som jag kommer diskutera i uppsatsen, vilket kan ge upphov till nya resultat, som kan leda till andra perspektiv på anläggningens funktion.

4. Metod

Den metod som används vid skapandet av denna uppsats, är främst genom en litteraturstudie. Med hjälp av litteraturen kommer jag att analysera det arkeologiska materialet, även hur handlingar samt vissa föremål kan ses ur en rituell kontext vid Alvastra påbyggnad. De kriterier som lades fram för att skilja ut materialet är bland annat hur föremål och anläggningar har behandlats utifrån, urval, konstruktion, form, storlek, deponering, symbolik, samt om föremål skiljer ut sig på ett avvikande sätt. Dessa kriterier kan uppträda enstaka, men det kan också, vilket inte är helt ovanligt varit en kedja vilket binder ihop vissa kriterier med varandra som exempel att ett *urval* av människodelar har valts ut för att brännas(*behandlats*)på en härd (*konstruktion*) för att sedan läggas på en viss plats som kan vara av *symbolisk* betydelse exempel en grav.

Avvikande ska ses i förhållande till vad som räknas till det normala vilket kan vara svårt. Ett exempel kan vara att krukor används normalt, dvs i ett vardagligt återkommande sammanhang som kärl för att bevara mat och dryck, men i samband med megalitgravar har bränd keramik hittats tillsammans med andra föremål i en begravningskontext. Detta kan då ses som ett avvikande sätt att använda föremålet.

4.1 Urval

Källmaterial som har tagit fram till denna uppsats är genom böcker samt artiklar som har lånats på Linneuniversitets bibliotek och material från Samla.raae.se (Fornvännen). Mycket om den forskningen som har gjorts kring Alvastra påbyggnad kommer utifrån de böcker och texter som Hans Browall, Mats P Malmer och Otto Frödin skrivit. Många författare som tas upp i min uppsats referera till dessa i sina texter. Mitt urval av fynd som jag använder för att visa att det har förekommit rituella aktiviteter vid Alvastra baseras mycket på att Malmer skrivit att dessa föremål kan ha varit del av en rituell aktivitet vid Alvastra påbyggnad. Dessa föremål har också förekommit i andra sammanhang som har med ritualer att göra, som deponeringar, offrande vid gravar, våtmark och på torra land. Framför allt vid gravsättningar finns det starka indikationer på att det förekommit rituell aktivitet (Malmer 2002, s. 82–83, 103–112)

4.2 Källkritik

En källkritisk aspekt är att många författare har samma källor. Kritik kan även ges till mig för att jag inte har varit och besökt platsen, vilket påverkar tolkningen av litteraturen jag läst. Ett besök på platsen hade kunnat påverka min uppfattning av Alvastra pålbyggnad och platsen den ligger på. Jag har heller inte kunnat undersöka de fynd som har påträffas rent fysiskt vid pålbyggnaden. Detta är också en nackdel eftersom känslan och förståelsen som kan fås av att hantera ett fyndmaterial går förlorat. Detta kan delvis hänföras till tidsbrist för att tiden vi har att skriva har varit begränsad. Jag anser dock att materialet som jag ha använt i uppsatsen håller god kvalitet eftersom den information som återges är från publikationer skrivna av etablerade forskare.

Kritik kan också riktas mot undersökningsteknik som användes, ett moment som kan kritiseras är att under två säsonger mellan 1909–1919 gjordes utgrävningar i syfte att genomsöka kulturlager samt fynd utan att känna till underliggande konstruktioner och fundament. Under utgrävning har konstruktioner inte heller dokumenterats på ett allsidigt sätt. När det kommer till 1976–1980 års utgrävningar kan det nämnas att en inverkan av kemiska, biologiska, mekaniska processer samt nedbrytning av organiska och oorganiska kvälevor gjorde att det blev mindre för arkeologerna att upptäcka. Nedbrytningen av pålbyggnaden och fyndmaterial påverkar också utforskning av Alvastra pålbyggnad (Browall 2016, s. 33).

Trots att vissa redskap och tekniker även använts idag har grävmetoder samt dokumentation utvecklats som att mycket dokumenteras digitalt vilket tar bort mycket av risken för oläsbara anteckningar. Min egen erfarenhet av uppsatsarbete är begränsad vilket givetvis påverkar arbetet till en viss grad.

5. Genomförande av analys

Frödin grävde i pålbyggnaden under åren 1909–1930 med avbrott 1918 samt 1920–1927. Utgrävningar skedde i ett sammanhängande schakt som kom att utvidgas vilket omfattar en yta på 1100 kvadratmeter, Dessutom grävdes tre till fyra sonderingsschakt. Undersökningen skulle också genomföras så att det först skulle göras en framgrävning av alla trä och stenkonstruktioner och i slutet av utgrävningarna var dessa konstruktioner väl avgränsade i alla riktningar utom mot norr. Slutundersökningen kom dock inte igång förrän 1928 vilket innebar avtäckning, genomgrävning av kvarlämnande kulturlager, planritning, fotografering, modelltillverkning, samt uppbrytning av horisontella - trä och stenkonstruktioner även undersökningar av dessa samt undersökning utanför byggnadens kanter. Man drog sig sedan inåt mitten från väster och tanken var att halva den framgrävda anläggningen skulle undersökas men på grund av vädret blev det bara en tredjedel. Delarna som återstod i öster och sydöst klarades av nästföljande sommar (Browall 2011, s. 31–37).

Det dröjde sedan till 1976–1980 innan utgrävningar påbörjades igen med pålbyggnaden där fem arkeologer tilltog i denna utgrävning och den grovarbetskraft som var en del av projektet. Under denna period grävdes västra schaktet på en yta av 50 kvadratmeter uppdelade i tre schakt, utöver detta blev två sonderingsschakt också utgrävda på ca 40 kvadratmeter i norr och i anslutning till Frödins grävningsschakt (Browall 1986, 2016, s. 23–28, s. 16-17).

Utgrävningen syftade till att dokumentera det mesta av allt synligt fynd och konstruktionsmaterial med inmätning i tre dimensioner på ritningar som var i skala 1:10 med komplement av sektionsritningar. Fynden registrerades för varje kvadratmeterruta, så att alla föremål från en och samma ruta fick en löpande numrering i fält. Det genomfördes också vattensällning och makrofossilanalys och dendrokronologisk datering. Dokumentationen skulle föras i dagbok, planritningar, sektionsritning och fotografering (Browall 1986, 2016 s. 16–17, s. 23–28).

Av föremålen som undersöktes utgör människoben 10 kg i hela byggnaden. Av dessa är 16% brända och ligger högt upp i kulturlagren och verkar tillhöra den senare delen av pålbyggnaden. Djurbenen har till skillnad från människobenen blivit krossade, skurna i småbitar eller brutna och de är också brända (Malmer 2002, s. 103–111; Browall 1986, 2011 s. 294, s. 337).

26 arter har blivit identifierade där endast fyra är domesticerade (nötkreatur, får, get, hund) och ungefär 20 arter av vilda djur. När det kommer till fragment är domesticerade nötkreatur representerade i det östra schaktet. Den totala benmängden (inkl. människoben) från utgrävningarna 1909–1930 års cirka 1000 kvadratmeter schakt har beräknats till 600 kg vilket motsvara 2,5 kubikmeter. Vid utgrävningarna som gjordes 1976–1980 framkom det 100 kg (Malmer 2002, s. 103–111; Browall 1986, 2011 s. 294, s. 337).

Av härdarna är inte alla samtida och det verkar som att alla rum i pålbyggnaden hade minst en härd, men inte alltid samt att det ibland byggdes en ny härd ovanpå den gamla, på grund av sprickor från eldningen i härderna (Malmer 2002, s. 103–111; Browall 1986, 2011 s. 294, s. 337).

De dubbeleggade yxorna som kunde dokumenterades var det mer än 40 yxor och mängden av yxor i byggnaden gör den unik i Sverige och i hela Norra Europa. När det kommer till flint objekten utgör det östra schaktet 1,600 g av flinta och mer än 100 g per kvadratmeter, där många fragment har blivit klassificerade. I hela pålbyggnaden har det bara hittats två oskadade flintyxor och fragment av andra flintyxor som hittas uppvisar spår på att de blivit brända (Malmer 2002, s. 103–111; Browall 1986, 2011 s. 294, s. 337).

Av redskapen i ben, horn och tand är rikligt representerad vilket kan bero på kalkstensens preserveerade egenskaper. Bland fynden finns inga harpuner eller fiskespö representerade dock fiskekrokar (Malmer 2002, s. 103–111; Browall 1986, 2011 s. 294, s. 337).

Av de nio bärnstensföremålen som förekommer är fem från spångområdet, tre är från det inre östra byggnadsområdet och ett från inre delen av västra byggnadsområdet (Malmer 2002, s. 103–111; Browall 1986, 2011 s. 294, s. 337).

När det kommer till nötterna, äpplena, sädeskorn och andra frukter har mer än 60 arter blivit identifierade. Där äpplen samt hasselnötter förekommer rikt i byggnaden i samband med härdar (Malmer 2002, s. 103–111; Browall 1986, 2011 s. 294, s. 337).

Keramiken i byggnaden har blivit dokumenterade som tillhörande trattbägare samt gropkeramisk kultur. I det östra schaktet som ligger norr i pålbyggnaden och som är på 15 kvadratmeter hittade 7,500 g av keramik. Föremål av bärnsten förekommer också i pålbyggnaden (Malmer 2002, s. 103–111; Browall 1986, 2011 s. 294, s. 337).

Nedanför är en lista på fynd som hittats i Alvastra pålbyggnad där dessa föremål har visat sig har använts på ett sätt som gör att det kan tolkas som att de har haft en speciell innebörd i vissa sammanhang för utförligare information se (Browall 1986, 2011, 2016, s. 133–134 s. 149, 163, 173–174, 215–217, 255, 292.–294, 341–343 347–348 s. 69, 74, 107, 132–135, 136–138, 139–142–143, 150 401–403, 412–413).

I analysdelen kommer jag endast att ta ställning till om föremålen på något sätt är avvikande utifrån de kriterier jag definierade i metodkapitlet (se kap 4). Det är först i resultatdelen som jag tar ställning till om detta kan indikera att det varit del av ett rituellt sammanhang.

Människoben

I fyndmaterialet från västra schaktet som ligger norr om och i anslutning till Frödins utgrävningsschack åren 1909–1930 ingår 103 fragment av människoben (inkl. tänder). Av denna mängd är 11 fragment obrända och 86 är brända eller eldpåverkade. För 10 fragment saknas uppgift om status, de brända fragmenten utgör 88% av materialet. Då det kommer till människokroppen har huvudpartiet

störst representation i båda schakten och i analysen är benfragmenten jämt fördelade mellan golven. Benfragment från bröstkorgen förekommer i mindre utsträckning samt övre och nedre extremiteter, medan bäckenpartiet inte är representerat. Det som visar på att det handlar om människoben är med mikroanalytiska undersökningar samt kol 14 dateringar i en särskild publikation som hanterade alla fynd av människoben som förberedes av Ebba Doring från både 1909–1930 och 1976–1980 utgrävningar.

De dokumenterade människoben utgör alltså ett speciellt urval där kraniefragment dominerar. En majoritet av benen är också brända. Detta visar att benen behandlats på ett speciellt sätt i ett visst sammanhang.

Djurben

Skelettdelar från djur som har hittats i pålbyggnaden utgör en av de mest omfattande materielgrupperna, tillsammans med människoben och djurbenen fanns även horn och tänder, vilket båda var brända och obrända. Hårt brända ben utgörs av 60% av materialet.

Skelettmaterialet består av 50 000 fragment där 1190 fragment kan identifieras till en viss art eller grupp av däggdjur som nötboskap, får, rådjur, kronhjort, vildsvin, groddjur, fågel och fisk. Förekomsten av större ben återfinns dock inte i så stor mängd och till skillnad från människoben är dessa ojämnt fördelade över de två golven. Golv 2 innehåller 58 % av benmängden detta är något som också har iakttagits hos andra materielgrupper, som tyder på att Golv 2 användes mera intensivt under en längre period. Golv 1 och 2 refererar till västra schaktet och de definieras av två horisontella stockar som låg vid sidan av varandra, där det västliga benämns Golv 1 och i det östliga Golv 2. Djurbenen hanterades och bearbetades också av Doring i början 1980 talet i samma publikation som människoben.

Djurbenen som är dokumenterade kan kopplas till eldarna som bränsle eller mat. För vissa av djuren så var deras päls av betydelse för människorna. Eftersom vissa ben uppvisade spår av att ha blivit hårt bränt har man diskuterat att benen har kunnat vara del av en eldceremoni.

Härdar

Antalet identifierade härdplatser i byggnaden uppgår till 61 vilka tillsammans utgör 70 härdlager där de flesta hittades i schaktet som Frödin grävde ut. I pålbyggnadens västra schakt har det hittats två härdar som är konstruerade på ett annorlunda sätt än de mer vanliga härdlagren.

Härd 1 är belägen på Golv 1 och härd 2 på Golv 2. Stratigrafiska analyser visar att de två härdarna inte är anlagda samtidigt. Härd 1 består av en tresidig kalkstenshäll där dess största yta och tjocklek är 38 x 34 cm respektive 8 cm. Där ytan på stenen är lös, sprucken och röd-brun-gul till färgen och inuti är den blå och fast. Tillhörande härden har också hittats en bränd lerkärlsskärva, mindre trästycken, obrända nötter samt upplöst keramik.

Härd 2 är delvis framgrävd och består av två tillhuggna kalkstenshällar som är 19 respektive 15 cm stora och är ställda jämte varandra, som tillsammans med

kalkstenshällarna formar en cirkel. Dessa hällar vilar snett mot gulbrun lera med inslag av aska. Askan innehåller spår av gulbrun lera och är starkt träkolsblandat.

De två härdarna avviker som sagt från de mer vanliga härdlagren. Härdarna är omsorgsfullt konstruerade med kalkstensplattor vilket talar för att de haft speciella funktioner.

Dubbeleggade yxor

Antalet dubbeleggade yxor som har upptäckts hittills är 53 stycken där samtliga dubbeyxor förutom en är tillverkade av skiffrig amfibolit, den som skiljer ut sig är gjord av sandsten. Dessa har sedan delats in i olika typer, dock är det bara Typ A, Typ B, Typ D och miniatyryxor som är viktiga när det kommer till pålbyggnaden. Typ A har en nackbredd på 4,8 cm, där avståndet mellan nacken och skafthålet inte är längre än 1,5 cm. Nacken är starkt rundad, lätt utsvängd från kroppen och skafthålet befinner sig bakom yxans mitt. Typ B har en utsvängd egg samt nacke där nackbredden är 4,8 cm och avståndet mellan nacken och skaftet är längre än 1,5 cm. Typ D kännetecknas av en nackkam, kilformig yxkropp med ovalt skafthål. Miniatyryxorna är dubbeleggade yxor där de som hela yxor är kortare än 10,5 cm, i övrigt är formen detsamma som övriga yxor. Alla dubbeleggade yxor som hittats i pålbyggnaden är fragmentariska, ofullbordade eller blott ämnen endast nio anses vara hela yxor.

Dubbelyxornas form brukar uppfattas symboliskt snarare än att de haft en praktisk funktion. Miniatyryxorna verkar inte heller ha varit avsedda för arbete utan har förknippats i samband med barn, inte som leksaker för barnen utan mer symbol för barn i ceremoniella sammanhang.

Flintföremål

Antal flintföremål som hittades under 1909–1930 års utgrävningar beräknas till 6311 föremål, där det östra området innehåller 29% mer flinta än det västra, av intresse är också flinta som hittats i spångområdet eftersom denna egentligen tillhör yttre byggnadsområdet. Flintan som förekommer i pålbyggnaden är av sydskandinavisk typ, även kristandsflinta är förekommande. Färgen på flintan varierar men är olika typer av grå och bruna nyanser, den kan både vara ljus och mörk även svart flinta förekommer.

Flintobjekt klassificeras sedan som redskap, avslag eller avfall. De fall fragmenten inte uppvisade någon definition som ett redskap räknas det som avfall eller avslag. De redskap som kan definieras är enkelyxa, kärna, spån, skrapa, kniv, borrhjul, pilspets och 49 objekt har blivit identifierade som någon typ av redskap vilket är 4 % av det sammanlagda antalet flintobjekt som påträffats.

När det kommer till yxorna har vissa stenyxor precis som i dubbel yxornas fall haft ett ceremoniellt värde och inte haft funktionen som vapen eller redskap och därmed andra funktioner. I detta fall handlar det om tjocknackiga flintyxor, stenyxor i grönsten med tvärgående kanter, och hittats som större fragment medan mindre fragment inte visa samma behandling. Det finns även tecken på att yxorna kan ha tillverkats på platsen.

Redskap av ben, horn och tand

Det finns 16 redskap eller fragment i västra schaktet som är tillverkade av ben, horn och tand från olika djurarter. Klassificeringen av föremålen är spetsredskap, mejsel samt fiskekrok. Spetsredskapen utgör 11 av föremålen och kännetecknas av att en ända är spetsig. Mejslarna av ben utgörs av 2 fragment och var av rörben. Två fragment av fiskkrokar var också en del av fyndsammanhanget och passar varandra och blir till en krok där ena var avbruten i kroken och består av själva stången. Det andra fragmentet var avbruten i båda ändarna med avrundade kanter och utgör övre delen av fragmentet. Spetsredskapen är spridd i hela schacktområdet. Ett av spetsredskapen har tolkats som en dolk och hittades med spetsen uppåt vilket tyder på att den blivit placerad i det läget medvetet. Detta har tolkats som en handling av det rituella slaget.

Redskapen av ben, horn och tand kan ses som både redskap för fiske som krokarna, det finns även tecken på att dessa kan ha ingått i ett symboliskt sammanhang snarare än funktionellt. Detta på grund av att inga harpuner eller fiskespö har dokumenterats på platsen vilket gör fiskekrokarnas närvaro svår att förklara samt att hantverket på krokarna skiljer sig från normala krokar som var starkare. Dolkens placering med spetsen uppåt tyder på en medveten deponering

Bärnstensmycken

Föremål som har hittats som består av bärnsten är pärlor, hängen och fragment av obestämbart föremål. Bärnstensmaterialet består av tre dubbelyxformade pärlor, en plattad runt pärla, en oregelbunden rundad pärla, ett tresidigt hänge samt ett fragment av obestämt föremål.

Den ena yxformade pärlan har brutits i två delar där det förekom spår av slipning på ena bredsida samt på smalsida. Vid skafthålet är märken av bearbetning och längden är 2,9 cm och eggbredden är 2,7 cm. Den andra pärlan har formen som en dubbeleggad stridsyx. Den är avbruten genom det borrarade skafthålet vilket gör att bara ena egghalvan återstår och längden är 1,0 cm och eggbredden 1,3 cm. Tredje pärlan har formen av en dubbelyxa och bara ena halvan bevarad, längden är 0,7 cm och eggbredden 0,9 cm. Den oregelbundna pärlan har en yta med borrarat hål, där ytan är hård med sprickor och dess ursprungliga form har inte kunnat bestämmas. Den rundande pärlan är liten och tillplattad och blivit brutet över hålet och diametern uppgår till 0,8 cm och tjockleken 0,6 cm. Hängets som hittades var platt med en tresidig form samt rundslipande kanter och ett dubbelkoniskt hål i spetsens överdel var borrarat. Längden är 2,5 cm medan basen utgör 1,9 cm där spetsen är 0,7 cm och tjockleken 0,8 cm. Det obestämda fragmentet var en flisa av bärnsten med rödbrun färg och är förmodligen ett fragment av ett bearbetat föremål.

Bärnstenspärlor samt hängen förekommer i Skandinavien i gravar och som depåfynd och visar på ett samband med speciella handlingar som kan ha haft en magisk laddning. Två kilometer från Alvastra finns en megalitgrav där bärnstensfragment har hittats.

Säd, äpplen och hasselnötter

I pålbyggnaden påträffades även sädeskorn, äpple och hasselnötter. Det var en dominans av hasselnötter i materialet och de påträffades på flera ställen där vissa bestod av bränt nötskal framför allt i golvsiktet, vilket förklaras av att vid tiden då byggnaden var i bruk bör det ha funnits fullt av hassel i omgivningen. Det registrerades också 100 fynd av äpplen och bestod av ett eller flera äpplen där vissa har varit hela. Merparten var dock halvor, ringar, klyftor samt bitar, även äpplena uppvisade spår av att vara förkolnade medan vissa varit okolade.

De flesta äpple- fynden påträffades utanför pålbyggnaden inte lika många i själva byggnaden. Prover som togs på äpplena visar att det förekom två äppelsorter, äpple från det vilda samt ett större runt "pålbyggnads- äpple". Det finns stöd att dessa äppelsorter har hanterats på olika sätt där äppelfynd i pålbyggnaden har varit depåfynd, detta är baserat på äppelfyndens plats i stratigrafien.

När det kommer till sädeskorn har antalet prover uppgått till 107 stycken och prover visade att det innehöll korn samt vete. Den dominerade kornsorten var fyrradigt korn och vetet var mestadels av sorten emmer.

Det är inga tvivel om att sädeskornen togs in i pålbyggnaden medvetet, det har visat sig att sädeskorn och frön hittades vid härdarna som har funnits i pålbyggnaden tillsammans med en riklig mängd med äpplen. Dessa kan precis som djurben tolkas som en del i måltider. Båda äpplesorterna har påträffats i pålbyggnaden där de har hanterats på olika sätt. Detta framgår av vedanatommiska och dendrokronologiska analyser, som visar att träden som pålbyggnadsäpplerna härstammade ifrån var ditplanterade. Samt att äppleträden måste setts som värdefulla och hanterat annorlunda i jämförelse med övriga träd som fanns kring pålbyggnaden.

Keramik och lera

Föremål av keramik och lera kan delas in i tre huvudgrupper lerkärl, lerfigurer samt bränd lera. Lerkärl visar sig i fyndmaterial som skärvor, skärvfragment, totalfragment samt upplöst keramik, i schaktet har 10 785 objekt som består av skärvor, skärvfragment och totalfragment funnits. Med skärva menas ett stycke av ett lerkärl som har sin ursprungliga ut och insida bevarad. Skärvfragment kännetecknas av att blott ena ut eller insidan finns kvar. Ett totalfragment har vare sig lerkärlets ut eller insida. Medan upplöst keramik består av smetig massa som är ett lerkärl som har brutits ned under kemisk påverkan. Fyndens bevarande status påverkar hur de tolkas. När det kommer till lerfigurer har två fragment påträffats där det ena är ett tjockt stavformigt keramikföremål som är ljusbrunt, väl bränt och magrad. Föremålet har även en jämn yta och har förmodligen tillhört en lerfigur. Det andra fragmentet består av en avbruten rund kropp och är ljusbrunt och magrat och verkar ha utgjort en anatomisk detalj på en figur. Bränd lera kännetecknas av oregelbundna lerstycken som saknar magringsmedel och 81 objekt av bränd lera har hittats i samband med härdar. Keramiken har även genomgått ett antal teknologiska analyser, keramiken kunde då delas in i två grupper A- och B- gruppen. Skillnaden ligger i råmaterial, framställningsteknik, skärvtjocklek, kärlform och ornamentik.

Detta skulle påvisa ett kronologiskt utvecklingsförlopp där grupp A användes i början av en keramisk nybörjarfas vilken sedan gick över B gruppen som bestod av bättre och förfinad keramik teknik. De underbyggda argumenten för detta är deras placering i kulturlagren. De olika keramik- typerna har också en olik fördelning i byggnaden, där A-gruppen återfinns inom Golv 2 och nära Härd 1. Var av B-gruppen fanns det mer av inom Golv 1 och inte så mycket vid härdarna. Keramik är också vanligt förekommande i gravsammanhang som votivfynd och symbolik samt behållare för mat och dryck.

De har också hanterats på olika sätt med olika symbolik, där keramik A fanns i anslutning till härdar, här ingår fragment av många lerkärl, dock inga kompletta vid deponeringstillfällerna. Det tyder på att keramik A förstörs för att sedan delas upp och slutligen deponeras i pålbyggnaden. Keramik B däremot har tolkats som att de använts med aktiviteter som har med matberedning att göra.

6. Resultat

Vad är då resultaten utifrån analysen av de fynd som har påträffats i Alvastra påbyggnad? I det här avsnittet kommer jag återigen att diskutera fynden. Jag kommer diskutera vilka av fynden som på något sätt avviker från det förväntade mönstret (se kap 4) och vad detta kan betyda. Finns det stöd för att en del av dessa fynden kan ha ingått i rituella sammanhang, där min frågeställning var om Alvastra påbyggnad fungerade som en rituell samlingsplats?

Då det kommer till hur fynden kan graderas i förhållande i samband med ritualer har människobenen, dubbelyxorna samt bärnstensföremålen störst koppling med dessa aktiviteter. Även keramik har en koppling till ritualer eftersom sambandet med gravar är hög där keramik har hittats utanför och inuti gravar, men keramik A har också deponerats i påbyggnaden. Flintföremål har viss koppling till ritualer som enkelyxorna, medan redskap av ben, horn samt tand endast i enskilda fall vara förknippad med någon form av ritual. När det kommer till djurben samt hasselnötter har dessa en någorlunda stark koppling till rituella måltider. Djurben uppvisar spår av bränning likaså hasselnötter och äpplen vilket tyder på användning i rituella sammanhang. Men de har samtidigt haft en grundläggande funktion som måltid i vardagen.

Hur dessa föremål avviker från det normala kan vara svårt att avgöra, men undersöker man hur människobenen har behandlats så uppvisar de spår som tyder på att vissa kroppsdelar inte har behandlats på ett likadant sätt och kan därmed ses avvikande. Det finns en tydlig överrepresentation av skallfragment. Liknande resonemang går också att applicera på djurbenen. Gällande härdarna har några uppvisat en konstruktion med avvikande form som skiljer sig från andra härdar vilket talar för att dessa kan ha haft en speciell funktion kanske i samband med ritualer.

I dubbelyxornas fall har dessa avvikit från det generella mönstret på grund av deras form och att yxorna inte ser ut att ha haft en praktisk funktion. Detsamma går att säga om vissa av flintföremålen där framför allt yxorna av olika slag, som den tjocknackiga flintyxan samt stenyxorna av grönsten som hittades i större fragment och har inte fått samma behandling som mindre fragment.

När det kommer till redskapen av ben, horn, tand hade man funnit en dolk och vissa fiskredskap som uppvisade en annorlunda behandling i förhållande till hur dessa i normala fall dessa bör ha använts. Det är ett urval av en komplett fiskeutrustning som påträffats vid Alvastra.

Då det kommer till föremålen av bärnsten har dessa oftast påträffats i förbindelse med gravar vilket uppvisar ett samband med speciella handlingar vilket kan talar för en magisk och rituell betydelse.

När det kommer till hasselnötterna, äpplen och säd gjordes analyser som visade på att äpplesorterna som påträffades hade hanterats på olika sätt. Sädeskornen som påträffades har använts i samband med måltider. Eftersom hassel verkar varit vanligt förekommande på platsen när påbyggnaden uppfördes kan det vara svårt att koppla hasselnötterna som något avvikande.

Slutligen då det kommer till keramiken och hur det avviker kunde det urskiljas att keramik typ- B verkar endast ha förekommit i samband med måltider. Medan typ-A keramiken verkar ha använts för deponering. Samt att de olika keramiktyperna har förekommit i olika grad på golven i påbyggnaden visar på en avvikande behandling av framför allt typ A-keramiken.

Om föremålen ska kopplas till handlingsteorin kan de ses som ingående i en ritual på följande sätt: *ritual kan betraktas som en handling i ett kontinuum av handlingar med olika formaliseringsgrad*, och vilket innebär att ritualisering är en del av det vardagliga livet i den materiella kulturen och att en handling som följer en viss form uppfattas som korrekt (Berggren 2010, s. 113-128).

Föremålen i ett ritualsammanhang kan också ses som ett särskiljande av handlingar, vilket innebär att handlingar kan ritualiseras, samt ses som en strategi för urskilja en handling från en annan, och därmed öppnas det upp för möjligheten att alla handlingar kan ritualiseras. *Att ritualisering är kontextberoende* och kulturspecifik genom att den kontrasteras sedan jämförs med andra sociala handlingar i den specifika kulturen. På detta sätt skapas och återskapas den och får en viss struktur (Berggren 2010, s. 113-128).

Handlingarna som utförts med föremålen vid Alvastra ska ses som meningsskapande och inte som meningsbärande. Utan i stället skapar och producerar de en relation samt en process som aldrig blir slutgiltig. *Den mening som skapas med föremålen i samband med ritualer* leder till en relation mellan företeelser, exempelvis ting, människor och platser. Där särskiljningen mellan ritual och icke ritual blir en relation dem emellan, och att relationen relateras sedan till andra motsatspar av handlingar i en kedja av relaterade företeelser som är oändliga (Berggren 2010, s. 113–128).

7. Diskussion och tolkning

Vad kan då resultatet av fynden från Alvastra påbyggnad säga oss om ritualer och dess förhållande till platsen? Fastän Alvastra påbyggnad är unik förekommer det andra träkonstruktioner i Sverige som kan liknas och jämföras med Alvastra. Det är palissader, så finns det även tre liknande träkonstruktioner som Alvastra.

När det gäller människobenen är det intressant att just huvudpartiet är högt representerat. Med tanke på att en megalitgrav finns 2 km ifrån påbyggnaden kan dessa ha varit förknippade med varandra. Att människobenen hade blivit brända tyder på en medveten handling som tjänar ett visst syfte.

45 individer påträffades, det uppseendeväckande var att 20 av dessa var män, endast en var kvinna, 10 var tonåringar och resten barn under 10 års ålder. Detta verkar tyda på att nästan enbart män har blivit deponerade i påbyggnaden (Malmer 2002, s. 110)

Skelettdelarna har satts i samband med begravningsritualer som antas vara typiska för gropkeramisk kultur, där kroppen inte blev begravd i marken. En hypotes är att kroppar blev placerade på en träställning ovanför ytan, där en uppvisning av döda skedde som ett alternativ till begravning, vilket förekommer i andra delar av världen. Att endast vissa delar av kroppen förekommer kan tyda på att vissa kroppsdelar har behandlats annorlunda, där endast vissa delar ansetts som betydelsefulla. Både djur och människoben uppvisar även spår av bitmärken vilket stärker idén om att kroppar har legat så att djur har kunnat komma åt dem (Malmer 2002, s. 110–111). De sätt på vilket människobenen behandlats talar för att de varit del av ett rituellt samband.

En del av djurbenen har ingått i ceremoniella måltider som i anslutning till t ex begravningar. Djurbenen från vilda djur som återfinns i byggnaden är från älg, rådjur, grävling, vildkatter, bäver, varg och brunbjörn. Där flera av dessa verkar ha jagats framför allt för deras päls. Medan älg och rådjur jagats för matens skull. Nästan alla djurben uppvisar spår av mänskliga aktiviteter, där benen har blivit brända och somliga uppvisar spår av slakt, flåning samt uttagande av märg. Detta har tolkats som att benen har hamnat i härdar som olyckshändelse eller del som ett offer i en eldceremoni (Malmer 2002, s. 109).

När det kommer till härdarna fanns det två härdar som skilde ut sig genom att vara konstruerade med kalkstensplattor vilket kan tyda på att de haft en speciell funktion jämfört med övriga härdar.

De dubbeleggade yxorna har använts symboliskt, likt miniatyryxor och yxor av andra slag verkar ha förekommit i ceremoniella sammanhang fastän storleken, längden och formen på dem skiljde sig åt. Den yxan som utmärkte sig var gjord i sandsten. Eftersom vissa människoben visade sig tillhöra barn samt tonåringar har dessa förknippats med miniatyryxorna (Browall 2011, s. 224).

Det kan dock inte uteslutas att tillverkning av yxorna kan ha förekommit i påbyggnaden. Även dubbelyxorna har förknippats med redskapstillverkning på platsen. En tolkning som verkar mer trolig är att de blev ditförda i ofärdigt skick

enbart i syfte för att offras. Detta beror mycket på att spåren av flinttillverkning har varit begränsad i pålbyggnaden. Det är inte ovanligt för yxor att offras ofullständiga eller som fragment (Malmer 2002, s.107).

Flintföremålen kan ha använts i ceremoniella syften och varit en statusliknande symbol. Detta kan dock inte appliceras på avslag och avfall (Browall 1986, s. 86). Flintobjekt som hittats i samband med stockgolvslagda markytor kan ses som deponerade i samband med att stockarna lades ut. Det ska tilläggas att det kan ha förekommit tillverkning av flintföremål, särskilt yxor som dubbeleggiga samt övriga stenyxor. Detta behöver i sig inte motsäga pålbyggnaden som en ceremoniell plats för både aktiviteterna kan förekommit samtidigt.

När det kommer till redskapen av ben, horn och tand som spetsredskap, mejslar och fiskekrog kan spetsredskapen haft flera betydelser. Ett av dessa spetsredskap har tolkats som en dolk och påträffades med spetsen uppåt, vilket innebär som att den lagts ner på det sättet som en medveten handling.

Föremålen av bärnsten likt pärlor, hänge och smycken hade ju förekommit i andra ceremoniella sammanhang i anslutning till megalitgravar och depåfynd. De bärnstenspärlor som hade formen av dubbeleggade yxor var också intressanta i sammanhanget. Formen som liknar riktiga dubbeleggade yxor tyder på att det förmodligen kan finnas samband mellan miniatyryxorna samt riktiga yxor när det kommer till ceremonier.

Fynden har setts i samband med trattbägarkulturen. När det gäller fynden i megalitgravar har det påträffats till 1800 pärlor och hängen där en del utgörs av dubbeleggade yxor och pärlor som är formade likt klubbor. De har exempelvis påträffats i Falbygden som ligger 7 mil från Alvastra. I graven som finns 2 km från pålbyggnaden har det också påträffats fragment med bärnstenfyllda i stora mängder med bärnsten (Browall 2011, s. 294). På dessa grunder kan man anta att bärnstensföremålen ingått i ceremoniellt sammanhang.

Hasselnotter, äpplen samt kornen hade förts in och använts medvetet i pålbyggnaden. Analyser visade på olika sorter av äpple och hur dessa hade hanterats på olika sätt, det är inte helt otänkbart i samband med ceremoniella måltider. Hasselnötter var även dessa rikligt förekommande i pålbyggnaden som både förkolnade och okolat tillstånd.

Tre hypoteser finns till sädeskornen att det är spill i en beredningsprocess, rester av brännoffer eller att de har varit utsatta för eldsvådor. De två första hypoteserna anses vara mest sannolikt. Värt att notera är att tillgången till hassel gällande träd samt buskar har varit god i omgivningen. Äpplena visade att dessa hade hanterats på olika sätt där vissa var klyftade och andra skurna mitt itu. Sädeskornen och äpplena har också i pålbyggnaden hittas tillsammans med upplöst keramik tillsammans med aska. Området som innefattar Golv 2 har äpplen tillsammans med sädeskornen påträffats tillsammans med människoben vilket kan vara av betydelse när det kommer till offerhandlingar (Browall 1986, 2016 s. 134, s. 142).

Analyser av keramiken visade på att det handlade om två olika sorters hantverk där typ B var en vidareutveckling av typ A. Där keramiken och lera också kan delas upp i olika kategorier som lerkärl, lerfigurer och bränd lera (Browall 2016,

s.107). Keramik användes också för att transportera material, kanske i samband med ritualer. Det har visat sig att keramik har hittats i samband med gravar som votivfynd (Malmer 2002, s. 29–30). Den brända leran har detta oftast tolkats som massa vilket användes som tätningsmedel mellan stockarna för att det har påträffats avtryck från träpålar (Browall 2011, s. 292). Att keramiken uppvisade två sorters hantverk har dokumenterats som teknikutveckling. Men de har också hanterats på olika sätt med olika symbolik, där keramik A fanns i anslutning till härdar och här ingår fragment av många lerkärl, dock inga kompletta vid deponeringstillfällerna. Det tyder på att keramik A förstörts för att sedan delas upp, för att slutligen deponeras i påbyggnaden. Keramik B däremot har tolkats som att de har använts med aktiviteter som har med matberedning att göra (Browall 2016, s. 131–132).

När det kommer till fynden som påträffats vid Alvastra påbyggnad finns det belägg för att det har förekommit rituellt aktivitet vid platsen på grund av hur föremålen som påträffats har behandlats. Jag ska nu jämföra Alvastra som en rituellt plats med liknande anläggningar, där föremål har hanterats likartat och hur de kan tolkas i samband med ritualer vid dessa platser samt vilka likheter det finns i förhållande till Alvastra.

En träkonstruktion som grävdes ut på 90-talet var i Hindby offerkärr vid Malmö. Här hittades en åtta meter lång konstruktion i kärrets djupaste del. Anläggningen bestod av två stockar som var kluvna och dessa vilade på korta tvärgående stockar. Det hittades även flera horisontella stockar och neddrivna pålar av varierande storlek, dessa har förmodligen haft funktionen som en ramp på mossytan. Pålarnas funktion är dock osäker. I kärret som var över 900 kvadratmeter påträffades det mängder med djurben, horn, människoben, redskap, avslag, avfall med flinta, bergart, keramik, redskap och bitar som har blivit bearbetade av ben, horn, träkol, frön och fossil. Av intresse är mängden kross samt knackstenar och näst vanligast är ett 50-tal yxor av olika typer såsom spetsaktiga, tunnackiga, tjocknaggiga och tunnbladiga flintyxor. Fynden sträcker sig över 3000 år från sennmesolitikum till bronsålder. Av fynden är äldre trattbägarkultur vanligt förekommande, men inte så mycket av den yngre. Det har inte heller hittats föremål från stridsyxekultur (Browall 2016, s. 161–162).

En annan våtmarkslokal med spår av träkonstruktioner som kan ha varit plattformar är Näbbe mosse i sydöstra Skåne. Här har ett antal pålar påträffats i ett område av 20 kvadratmeter. Här hittades också ett antal neolitiska föremål som spetsredskap av älg, hjorthorn, en tunnackig flintyxa, en bergartsyxa, samt skelettdelar av en kvinna. En tolkning är att pålarna varit stöd för en träplattform där offrandet har skett över öppet vatten (Browall 2016, s. 162).

På boplatsen vid Skogsmossen som ligger mellan Örebro och Arboga, finns en offerplats, denna består av ett 150 kvadratmeter stort våtmarksområde som under neolitikum var en sjö eller kärr. Stolphål hittades på botten av kärret det fanns även obearbetad samt skörbränd sten, en tolkning som görs är att det på platsen har funnits ett antal härdar där offer har deponerats i kärret. Fynden bestod bland annat av skärvor av ett stort antal trattbägare, hela och fragmentariska yxor och yxämnen där vissa var brända. Det påträffades även pilspetsar, skrapor, avslag av flinta likaså bergart. Dessutom fanns sädeskorn och ben som var brända av svin

och säl. Radiometriska dateringar av organisk materiel som var fastbränt på krukskärvor tyder på att offernedläggelser gjorts mellan 3780–3340 f.kr (Browall 2016, s.162).

Likheterna som finns mellan Alvastra och dess träkonstruktioner kan man notera att redskap hittats i samtliga våtmarkslokaler som i kontexter ses som offergåvor. Människoben är dock ovanliga på våtmarkslokaler med träkonstruktioner (Hindeby offerkärr, Näbble mosse) och ska i så fall relateras till grav eller dödsritualer. Plattformarna har tolkats som platser för offernedläggelser samt olika kulthandlingar. Föremålen består av lerkärl med matrester, då djurben har påträffats representera dessa av domesticerade arter. Människoben förekommer på några platser (Browall 2016, s. 162–163).

Karsten nämner att begrepp som rit, offer och kult är förekommande över hela världen hos alla religioner (Karsten 1994, s. 25). Att spår av trättbägarkulturen har påträffats tillsammans med hur vissa föremål fått en avvikande behandling vid Alvastra pålanläggning tyder på att rituella sammanhang förekom i pålbyggnaden enligt hur Karsten skulle se på begreppet ritual.

Även Kihlstedt, Larsson & Nordqvist (1997) diskuterar lämningar i förhållande till rituella kontexter, då i första hand gravar och depåer speciellt i relation till yxor. Författarna diskuterar också en megalitgrav (döse) som ligger vid Alvastra nära pålbyggnaden vilket också (Browall 2016, s. 152; Gill 2003, s. 142–143) diskuterar. Det är inte helt osannolikt att graven som ligger vid Alvastra och pålbyggnaden kan ha en relation till varandra.

I uppsatsen har Sarup nämnts vid vissa tillfällen. Sarup är vad som brukar kallas för pallisadanläggning, vilket skiljer sig från en pålbyggnad men kan ändå ha en liknande funktion samt viss likhet med varandra arkitektoniskt i form av uppstickande pålar (Brink 2009, s. 26–29; Rudebeck 2010, s. 202; Sjögren 2015, s. 1015–1016).

Sarup utgörs av ett sandigt näs med vattendrag på vardera sida där landskapet runt omkring beskrivs bäst som flackt hedlandskap. Där två hägnader av palissader och systemdiken finns på platsen. Dessa två inhägnader brukar kallas för Sarup 1 och Sarup 2 (Brink 2009, s. 26–29; Rudebeck 2010, s. 202; Sjögren 2015, s. 1015–1016).

Sarup 1 är på 8,5 ha och dateras till tidigneolitikum medan Sarup 2 har daterats till mellaneneolitikum. Systemdikena har varit centrum för aktiviteter och här har det påträffats människoben, djurben, keramik samt flinta vilket verkar vara resultat av upprepade deponeringar. De tolkas som spår av dödsritualer. Sambanden mellan människoben, framför allt hela skelett är karaktäriserande för palissaderna. Det är dock inte platser som ska ses i första hand som slutgiltiga begravingar, utan som platser där kropparna behandlas innan den slutliga begravingen skedde. Platserna blir då en plats där det sker en form av resa mellan livet och döden, där de gemensamma ritualerna med omhändertagandet av de döda haft en sammanhållande konfliktväpnande och identitetsstärkande effekt (Brink 2009, s. 26–29; Rudebeck 2010, s. 202; Sjögren 2015, s. 1015–1016).

Tolkningen av Sarup som tillfällig begravningsplats stärks av det faktum att megalitbegravningar inte innehåller hela kroppar. Det verkar som att delar av skelettet tagits till megalitgravar för slutbegravning. (Brink 2009, s. 26–29; Rudebeck 2010, s. 202; Sjögren 2015, s. 1015–1016). Sarup har även kallats för de dödas by (Jensen 2013, s. 196). Där ritualer har haft funktionen som att stärka identiteten, sammanhållning och för att reducera konflikter är någonting som också diskuteras av (Turner 1968).

I Sverige har rituella inslag förekommit vid pallisadanläggningar i Malmö området som Hyllie, Bunkeflo och Bunkeflo strand. Med ett handlingssteoretiskt perspektiv, kan handlingar ses som att istället för att se ritualer som enskild kategori, kan alla handlingar ritualiseras (Berggren 2010).

Pallisadanläggningen vid *Bunkeflostrand* påträffades i samband med en arkeologisk utredning där rader med stolphål framkom. När slutundersökningen var klar kunde det konstateras att det rörde sig om lämningar efter en sammanhängande konstruktion. Öster om palissaden har från en våtmark flera neolitiska flintföremål samlats in. Det är den största av de tre palissaderna med en utbredning av 240x300 m (Brink 2009, s. 194–208).

Palissaden har av stolphålen att döma ett byggnadsverk som varit sammanhållet där enskilda faser eller ombyggnader inte kunnat beläggas. Det har hittats ett fåtal fynd i stolphålen bland annat flintavslag, tillhuggning av firsidiga flintredskap samt ett fåtal keramik skärvor. Området innanför palissaden innehöll anläggningar och det fyndmaterial som fanns i dem var enhetlig i karaktär och datering pekade med några undantag till neolitikum. Ett antal anläggningar inom palissaden visar på tydliga spår av depositioner, flera av dessa innehöll delar av eller hela kronhjortshorn vilket visade spår av eldpåverkan. Det kan ses som aktiviteter och kan jämföras med rituell bränning av flinta. En av anläggningarna har det också hittats ben av fisk, samt delar av lamm (Brink 2009, s. 194–208).

En anläggning som fanns centralt i palissaden innehöll flinta som deponerats vid ett tillfälle. Här påträffades avslag från skapandet av firsidiga redskap, det fanns också inslag av yxfragment, där en såg ut att vara tjocknackig det fanns även kärnor och skrapor i anläggningen. Dessa depositioner kan ses som ett resultat av aktiviteter med rituell innebörd, samt utgjort en del av vardagen och det liv som levts på platsen. Kritik har riktats mot detta för att det kan också ses som vardagliga aktiviteter (Brink 2009, s. 194–208).

När det kommer till Hylliepallisaden undersöktes den i två omgångar i samband med Annetorpsleden (Brink & Hyden 2006) samt under Citytunnelprojektet (Brink 2003). Underlaget i palissaden bestod av moränlera med partier av sand. Hela ytan är på 4 ha och palissaden har byggts med rundtimmer, där byggnadsmaterielen har varit ek och ask. Fynd som hittades i stolphålen är bland annat en tjocknackig yxa och dess egg har krosskador vilket tyder på medveten destruktion. Det hittades även en yxa i horn från kronhjort som förknippas med trattbägarkultur samt gropkeramisk kultur. I palissadens stolphål hittades även flinta både brända och obränt avslag där många avslag såg ut att komma från tillhuggning av yxor och mejslar. Om flintan skapades på platsen eller fördes dit är oklart för det kan ha transporterats dit för nedlägg i stolphålen (Brink 2009, s. 214–219,234).

Flintyxan som påträffades har tolkats som en rituell deponering och tillsammans med ett antal andra föremål utgör dessa de enda exemplen på att det har lagts ner enskilda föremål i stolphålen. I palissaden har det även hittats gropar med nedläggelser där dessa har också setts som en del av rituella sammanhang (Brink 2009, s. 214–219,234).

Den tredje och sista palissaden är Bunkeflo vilket upptäcktes samt undersöktes i samband med Öresundsförbindelsen (Hadevik 2009, s.41). Pallisaden ligger på en västsluttning ungefär 4–6 m.ö.h där skillnaden i nivå inom palissaden är 2 m där den lägsta punkten är i väster. Precis som Bunkeflostrand så ligger denna också vid stranden, palissadens utbredning är beräknad till 210x215 m och inhägnaden på 3 ha (Brink 2009, s. 236–240).

Hägnaden har bestått av 3–5 rader med stolphål som bildade en oval sluten form där tre öppningar har identifierats. Den södra långsidan tyder på att palissaden har bestått av 4–6 stolprader. Det påträffades en tjockackig samt en tunnbladig flintyxa i ett av stolphålen, vilket har tolkats som ett grundläggningsoffer, yxan hade en spricka som tyder på att den inte har tillverkats i syfte att vara huggredskap utan tillverkats för att läggas ner i ett av stolphålen. I ytterligare ett stolphål påträffades 36 keramik skärvor som tillhörde ett kärl som var utåtböjd med en förtjockad mynning. Det påträffades även 19 skärvor med stämpeldecor i ett annat stolphål och de låg på ett sätt att det tolkades som de hade blivit deponerade (Brink 2009, s. 236–240).

Det gjordes även en markkemisk kartering vilket visade att bebyggelse eller hushållsaktiviteter inte kunde bekräftas. Det gjordes undersökningar som visade att det hade förekommit eldrelaterade aktiviteter inom palissadens västra del och detta har inte heller tolkats som hushållsaktiviteter (Brink 2009, s. 236–240).

Det är intressant att se hur anläggningar som existerade under samma period som Alvastra påbyggnad användes, såsom att många fynd återkommer gemensamt i alla dessa anläggningar. Intressant är att många deponeringar inom anläggningar har tolkats som aktiviteter med rituell innebörd oavsett om dessa ska ses som *sakrala* eller *profana*. Eftersom ritualer kan ses på olika sätt som det togs upp i teorin kan många av synsätten tolkas in på dessa platser. Eftersom liknande fynd har hittats och att dessa har förknippats med de kulturgrupper som levde under denna period kan tyda på att samma aktiviteter bör ha haft liknade innebörd (Winkelman 2008).

Det kan antas att människorna under denna period hade en liknande syn på världen och hur den fungerade. Det är möjligt att rituella aktiviteter inte förekom i samma utsträckning på alla platser, dock tycker jag att Alvastra skiljer ut sig både genom sin storlek och fynden som med stor sannolikhet har tolkas som förekomsten av rituell aktivitet. Eftersom Sarup ses som en plats där döda kroppar har hanterats innan en slutgiltig begravning ägde rum, kan det vid Alvastra påbyggnad fungerat likadant. Detta på grund av kraniefragmenten samt de brända benen som påträffades, tyder på en speciell behandling vilket kan vara ett sätt att förbereda en kropp inför en slutgiltig nedläggning i en megalitgrav.

Vid Alvastra påbyggnad återfanns härdar tillsammans med äpplen, hasselnötter och korn och det är inte helt osannolikt att dessa utgjort föda med tanke på att

hassel hade varit rikligt kring pålbyggnaden. Att äpplena förutom som födoämne har kunnat tolkas som en del i speciella sammanhang berodde på vad de hade påträffats i byggnaden, och hur de hade hanterats. Vilket kan ses som ovanligt med tanke på att de vanligtvis var föda men även här ses som depåfynd. Ritualer kan också ha utförts vid härdar. Exempelvis påträffades sädeskorn, äpplen, keramik med aska samt människoben på Golv 2 vid en härd. Detta se jag som en möjlighet med förekomst av rituell aktivitet.

Browall skriver om Alvastra pålbyggnad och fynden samt deras samband med härdarna och sannolikt ser det ut som att det har förekommit brännoffer bestående av äpplen och sädeskorn. Det förekom också mängder med bränd flinta vilket tolkas som att det också har offrats i bålen. Eftersom det även har hittats brända samt obrända ben har det även föreslagits att pålbyggnaden har en relation tillsammans med dösen som hittats en bit längre bort ifrån pålbyggnaden och att den har fungerat som skeletteringsplats för de döda. I pålbyggnaden fick den döda kroppen sedan genomgå förruttelse och kremering för att sedan läggas i gravarna. Den västra delen av byggnaden har däremot tolkats som en form av tempel, och att det i denna del av pålbyggnaden förekom förfäders kult, fruktbarhetsoffer samt heliga måltider (Browall 2016, s. 149–154).

Malmer (2002) skriver mycket om Trattbägarkulturen, Gropkeramisk kultur och Stridsyxekultur. Dessa kulturgrupper var aktiva under perioden då Alvastra pålbyggnad användes speciellt Trattbägarkultur och Gropkeramisk kultur. De föremål jag analyserat återfinns hos dessa kulturer. Malmer skriver bland annat om att bärnsten förekommer i gravsammanhang, och när någonting offrades kunde det i princip vara vilka artefakter som helst. Dock kunde det skilja sig om man offrade eller utförde ritualer vid gravar, torra land, våtmarker, eller vid olika former av bosättningar och platser. Malmer lyfter särskilt fram stridsyxorna som vanligt förekommande som offergåvor. När det kommer till redskap av ben horn samt tand förekom dessa också i offersammanhang. Malmer nämner även att keramikföremål som människor, djurfigurer, dubbelyxade i miniatyr och skedar kunde ha magisk och rituell innebörd.

Det ska tilläggas att aktiviteter som har förekommit i Alvastra kan tolkas in i andra sammanhang som inte har med rituella aktivitet att göra. Det kan ha varit en försvarsanläggning (Frödin 1910) för vi vet inte hur människor tänkte och uppfattade sin värld till fullo under neolitikum. Det kan ju vara som Stensköld (2004) skriver att alla handlingar i varierande utsträckning utgår från en rituell praktik, att handlingar och vardagliga göromål styrs av ett i grunden rituellt tänkande genom upprepningar. Eller som Turner (1968) ser att ritualer hjälper till att hantera sociala konflikter i samhällen och det kan ha varit på detta sätt också vid Alvastra eftersom både trattbägare och gropkeramisk kultur förekom. Medan Berggren (2010) tog upp att handlingar ska sättas i centrum, som att deponera föremål vilket förekom vid Alvastra pålbyggnad. Detta innebar att en handling som att deponera ett föremål ska tolkas i sin kontext i förhållande till andra handlingar. Det är relationen som handlingen har till sin omgivning som är grunden inte vad den representera, där resultatet blir handlingar som leder till strukturella effekter på samhälle och människor oavsett om de kategoriseras som rituella eller inte.

Teorierna som har tagits upp i arbetet och min utgångspunkt som påminner om det handlingsteoretiska perspektivet tillsammans med resultatet av analysen tyder på att Alvastra påbyggnad har fungerat som en plats för rituella aktiviteter. Det finns flera föremål, skelettdelar och konstruktioner som har behandlats på ett avvikande sätt, har en avvikande form eller konstruktion vilket kan tolkas i rituella och ceremoniella termer.

Något som kan diskuteras är hur ritual ska tolkas? I bemärkelsen att alla typer av handlingar kan vara föremål för ritualisering så ja då finns det inga tvivel. Om ritualer bör ses som enskilda aktiviteter som endast görs under en viss period eller ett visst handlande som enbart används under en viss tid då är det mera osäkert.

För att gå vidare i forskningen kan det göras en djupare analys då det kommer till påbyggnaden och jämföra med andra aktiviteter som också har förekommit vid byggnaden. Det vore intressant att se Alvastra påbyggnad utifrån ett europiskt perspektiv och jämföra med liknade byggnader för att se om det går att hitta ytterligare bevis för Alvastra som en plats där det har förekommit rituella aktiviteter. Forskare har också framhållit landskapet och dess betydelse (Göransson 2014, s. 73; Nilsson & Nilsson 2003, s. 273). Det går även att titta vidare på de kulturgrupperna som existerade samtidigt som påbyggnaden och gå djupare in på den relation som de har med varandra.

8. Slutsatser

Syftet med denna uppsats var att diskutera Alvastras påbyggnad och dess förhållande till ritualer och vilken roll den spelade i det neolitiska samhället. Frågeställningen som formulerades inledningsvis var:

1. Var Alvastra påbyggnad en rituell samlingsplats?

Om syftet och min frågeställning blivit besvarad, måste jag säga både ja och nej. Det är troligt att påbyggnaden användes som en rituell plats.

Utifrån den forskning och litteratur jag har tagit del av har min uppfattning kommit att förändras till att ritualer inte kan få en definitiv tolkning, för vem kan säga att den ena definitionen är mera rätt än den andra.

Som jag skrev som slutsats i min teoretiska diskussion är att jag har ett öppet sinne när det kommer till hur rituella synsätt kan definieras. För jag säger aldrig nej till en tolkning eller synsätt som skiljer sig från min egen och det är detta som gör att jag kan se och tolka Alvastra påbyggnad som en rituell plats. Utifrån vissa kriterier och perspektiv blir det en rituell samlingsplats och utifrån andra synsätt blir det bara en samlingsplats.

9. Referenser

9.1 Litteratur

- Berggren, Å. (2010). *Med kärret som källa. Om begreppen offer och ritual inom arkeologin*. Lund: Nordic Academic Press.
- Brink, K. (2003). Delområde 5 och Hyllie 155:91 (Palissaden), MHM 12879 och MK 77, Fosie sn. *Citytunnelprojektet. Sammanfattningar av undersökningar 2000–2002*. Malmö. Malmö Kulturmiljö.
- Brink, K & Hyden, S. (2006). *Citytunnelprojektet: Hyllie vattentorn -delområde 4 och palissaden -delområde 5*. Rapport över arkeologisk slutundersökning. Rapport nr 42. Malmö, Malmö Kulturmiljö.
- Brink, K. (2009). *I palissadernas tid: Om stolphål och skärvor och sociala relationer under yngre mellanbronstiden*. Malmö: Malmö museer, Arkeologienheten.
- Browall, H. (1986). *Alvastra pålbyggnad: social och ekonomisk bas*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Browall, H. (2011). *Alvastra pålbyggnad: 1909–1930 års utgrävningar*. Stockholm: Kungl. Vitterhets Historier och Antikvitets Akademien.
- Browall, H. (2016). *Alvastra pålbyggnad: 1976–1980 års utgrävningar. Västra schaktet*. Stockholm: Kungl. Vitterhets historier och Antikvitets Akademien.
- Frödin, O. (1910). *En svensk pålbyggnad från stenålder*. Fornvännen 5
- Gill, A. (2003). *Stenåldern i Mälardalen*. Stockholm Studies in Archaeology 26.
- Göransson, H. *The Middle Neolithic landscape at Alvastra in Östergötland*. Fornvännen 2014 (109).
- Hadevik, C. (2009). Trattbägarkulturen i området. I Hadevik C & Steineke M (red) *Tematisk rapportering av Citytunnelprojektet*. Rapport nr 48. Malmö, Malmö Museer.
- Jensen, J. (2013). *Danmarks Oldtid*. Köpenhamn: Gyldendal.
- Karsten, P. (1994). *Att kasta yxan i sjön: En studie över rituell tradition och förändring utifrån skånska neolitiska offerfynd*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

- Kihlstedt B, Larsson M & Nordqvist B. (1997). Neolitiseringsen i Syd-, Väst- och Mellansverige-ekonomisk och ideologisk förändring. I Larsson, M & Olsson E (red). *Regionalt och Interregionalt. Stenåldersundersökningar i Syd- Mellansverige*. Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska Undersökningar. Skrifter nr 23.
- Larsson, M. (2012). *Mot en ny värld. Yngre stenålder i Sverige 4000–1700 f.Kr.* Lund: Studentlitteratur.
- Malmer, P. M (1978). *Forskningsprojektet Alvastra pålbyggnad*. Fornvännen 73
- Malmer, P. M. (2002). *The Neolithic of South Sweden TRB, GRK and STR*. Stockholm; Almqvist & Wiksell.
- Nilsson M & Nilsson L. (2003). Ett källsprång i Saxtorp. I Svensson M (red). *I det Neolitiska rummet*. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar. Malmö.
- Rudebeck, E. (2010) I trästodens skugga – monumentala möten i neolitiseringsen tid. I Nilsson B & Rudebeck E (red). *Arkeologiska och förhistoriska världar. fält, erfarenheter och stenåldersboplatser i sydvästra Skåne*. Malmö: Malmö museer, Arkeologienheten.
- Svensson, M. (2004). The second Neolithic concept 3000-2300 BC. In Andersson, M, Karsten, P, Knarrström B & Svensson, M (red). *Stone Age Scania. Significant places dug and read by contract archaeology*. Stockholm: Riksantikvarieämbetes Förlag Skrifter No 52.
- Sjögren, G. K. (2015). Mortuary Practices, Bodies and Persons in Northern Europe. In Fowler C, Harding J & Hofman D (red). *The Oxford Handbook of Neolithic Europe*. Oxford: University press.
- Stensköld, E. (2004). *Att berätta en senneolitisk historia. Sten och metall i södra Sverige 2350–1700 f. Kr.* Stockholm: Stockholms Universitet.
- Turner, V. (1968). *The Ritual Process: Structure and Anti structure*. New York: Aldin de Gryter.
- Winkelman, M. (2008). Cross-Cultural and Biogenetic Perspectives on The Origins of Shamanism. In Hays-Gilpin K & Whitley D (2008) (red). *Belief in the Past: Theoretical approaches to the Archaeology of Religion*. Walnut Creek, CA: Left Cost Pres, Inc.